

SØNDERVOLD KROP & NATUR
BØRNEENS UNIVERS GRINDSTED SYD

RAPPORTEN ER HENTET: 30-04-2024
BILLUND KOMMUNE

RAMBOLL

INDHOLDSFORTEGNELSE

1	INTRODUKTION	3
1.1	Læsevejledning	3
1.2	Beskrivelse til læreplanen (Hvem er vi?)	5
2	DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN	9
2.1	Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber	9
2.2	Pædagogisk læringsmiljø	13
2.3	Samarbejde med forældre om børns læring	15
2.4	Børn i udsatte positioner	16
2.5	Sammenhæng i overgange	18
3	ØVRIGE KRAV TIL INDHOLDET I DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN	22
3.1	Inddragelse af lokalsamfundet (og evt. forældrebestyrelsen)	22
3.2	Det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø	23
4	DE SEKS LÆREPLANSTEMAER	26
4.1	Alsidig personlig udvikling	26
4.2	Social udvikling	28
4.3	Kommunikation og sprog	29
4.4	Krop, sanser og bevægelse	31
4.5	Natur, udeliv og science	33
4.6	Kultur, æstetik og fællesskab	35
5	EVALUERINGSKULTUR	40
5.1	Evalueringskultur	40
5.2	Evaluering af arbejdet med den pædagogiske læreplan	44
6	UDVIKLINGSPLANER	45

1 INTRODUKTION

I Danmark går størstedelen af alle børn i alderen 0-6 år i dagpleje, vuggestue eller børnehave. Det giver dagtilbuddene en unik rolle i forhold til at understøtte børns generelle trivsel og udvikling.

Siden 2004 har alle dagtilbud arbejdet med en pædagogisk læreplan, hvis formål er at opstille mål for børns udvikling, læring, trivsel og dannelse inden for seks centralt fastsatte læreplanstemaer. Som led i at styrke kvaliteten på dagtilbud blev der på baggrund af dagtilbudsaftalen "Stærkere dagtilbud – alle skal med i fællesskabet" i 2017, vedtaget en ny lovgivningsmæssig ramme i 2018 for arbejdet med den pædagogiske læreplan i dagtilbud. Ændringerne tager udgangspunkt i det samlede forslag om en styrket pædagogisk læreplan, som en mastergruppe og seks arbejdsgrupper udarbejdede i 2016.

Udarbejdelse af dagtilbuddets pædagogiske læreplan skal bygge på lokale udfordringer, styrker og kompetencer og de er en ledelsesmæssig beslutning, hvordan man mest hensigtsmæssigt udformer sin pædagogiske læreplan inden for de fastsatte rammer i loven og af kommunalbestyrelsen.

Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring.

Dagtilbuddets pædagogiske læreplan skal fungere som et pædagogisk redskab, der via korte, relevante pædagogiske refleksioner og eksempler skal skabe en klar fælles retning for det pædagogiske arbejde, der foregår i dagtilbuddet. Herunder sikre, at den intenderede pædagogik er til stede hele dagen og i alle aktiviteter, rutiner med børnene mv. Læreplanen skal således indeholde nogle overordnede relevante refleksioner over og eksempler på, hvordan det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet inddrager børnenes perspektiv og børnefællesskabet og tager højde for den konkrete børnegruppes sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger og behov. Eksemplerne skal være retningsgivende for personalet i det daglige pædagogiske arbejde med børnene.

1.1 Læsevejledning

I denne læreplansrapport kan der læses om dagtilbuddets pædagogisk praksis suppleret med forskellige resultatvisninger. Resultatvisningerne skal betragtes som et kvalificeret øjebliksbillede og skal altid anvendes som led i en helhedsbetragtning af dagtilbuddet.

Gennemsnitsgraf

Dagtilbuddets resultater vises på en rød/gul/grøn skala fra 0 til 5, hvor værdierne er tillagt følgende betydning:

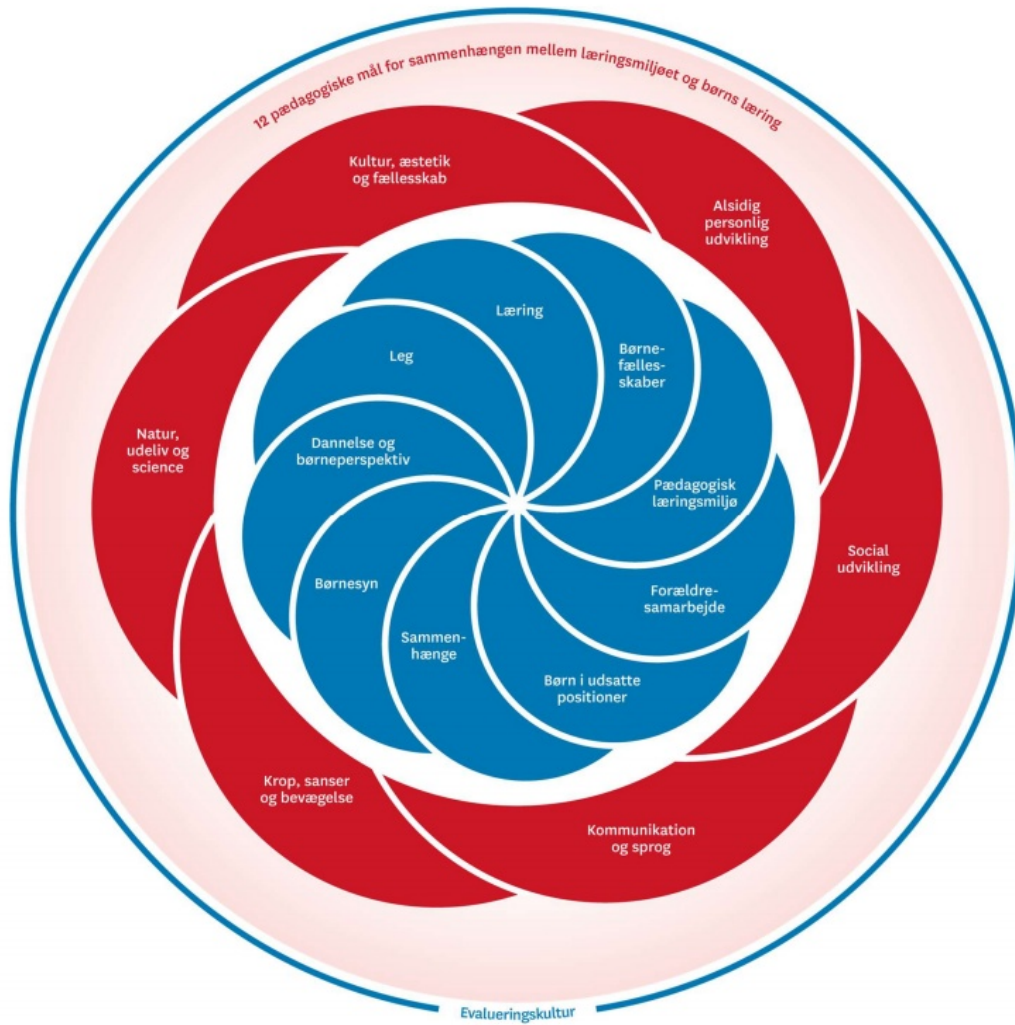
Resultater fra dagtilbuddets dialogvurderinger

Under afsnittet om læreplanstemaerne suppleres dagtilbuddets beskrivelse med en graf for fagpersonalets vurderinger af børnenes kompetencer på de enkelte læreplanstemaer. Grafen er opgjort som et simpelt gennemsnit, hvor svarerne på de enkelte spørgsmål tillægges en værdi fra 1 til 4, hvor 1 er "Kan ikke endnu" og 4 er "Kan".

Den styrkede pædagogiske læreplan

Det fælles pædagogiske grundlag
og de seks læreplanstemaer

1.2 Beskrivelse til læreplanen (Hvem er vi?)

Forord

Kære læser.

Den pædagogiske læreplan er udarbejdet med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag, de seks læreplanstemaer samt de tolv mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring (se side 3). Derudover er den udarbejdet med udgangspunkt i Børne- og Familieudvalget indsatsplaner, "Videreudvikling af de kommunale tilbud på højt niveau" og "Arbejde målrettet med tidlig indsats og forebyggelse" samt " som er rammesættende for den særlige måde, det pædagogiske forbedringsarbejde skal tilrettelægges og udvikles på.

Det pædagogisk personale og forældrebestyrelserne er inddraget på forskellige niveauer i udarbejdelsen, evalueringen af og opfølgningen på den pædagogiske læreplan.

Den pædagogiske læreplan fungerer som et pædagogisk redskab, der giver en klar fælles retning for det pædagogiske arbejde i dagtilbuddet. Herunder sikre, at det pædagogiske læringsmiljø gennem leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter og daglige rutiner giver børnene de bedste betingelser for at lære, trives, dannes og udvikle sig.

Den pædagogiske læreplan indledes med et overblik over rammerne for læreplanen. Dernæst præsenteres, hvem dagtilbuddet er. Herefter er der beskrivelser af, hvordan der i den daglige pædagogiske praksis arbejdes med det fælles pædagogiske grundlag, inddragelse af lokalsamfundet, det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø, de seks læreplanstemaer samt evalueringskulturen.

Den pædagogiske læreplan vil blive evalueret og revideret i 2025.

Rigtig god fornøjelse og læselyst med læreplanen.

Lisbeth Østergaard
Områdechef for dagtilbud
Billund Kommune

Rammer for den pædagogiske læreplan

Illustration af den styrkede pædagogiske læreplan:

- Det fælles pædagogiske grundlag
- De seks læreplanstemaer
- 12 pædagogiske mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring
- Evalueringskultur

Lokalpolitiske rammer for den pædagogiske læreplan.

Børne- og Familieudvalget har besluttet, at der i arbejdet med børn og forældre i dagtilbud og skoler skal være et særligt fokus på videreudvikling af kommunale tilbud på højt niveau og et målrettet arbejde med tidlig indsats og forebyggelse.

Intensionen bag indsatsen med videreudvikling af kommunale tilbud på højt niveau er bedre trivsel hos børn. Tegn på øget trivsel i dagtilbud er:

- At børnene oplever, at de har gode venner.
- Øget involvering af forældrene.
- Øget viden og handlekompetence hos personalet.

Intensionen bag indsatsen at arbejde målrettet med tidlig indsats og forebyggelse er tidlig opsporing og tidlig reaktion, når der er tegn på mistrivsel hos børn. Målet med indsatsen er ro, overskud, nærvær og glæde i familierne, så familierne lettere kan håndtere svære livssituationer og hurtigere kommer på fode igen.

Tegn på at indsatsen virker:

- Civilsamfundet ønsker at samarbejde om opgaven.
- Familierne oplever, at tilbuddet gør en forskel i hverdagen.

Børnenes Univers Grindsted Syd

Børnenes Univers Grindsted Syd er beliggende på Søndervold 350, 7200 Grindsted.

Dagtilbuddet ligger centralt i distrikt Syd, med et tæt samarbejde til distriktets kommuneskole – Lynghedeskolen.

Børnenes Univers Grindsted Syd er et stort dagtilbud, der hen over året rummer 160-200 børn og ca. 55 medarbejdere. Medarbejderne er fordelt med 1 dagtilbudsleder, 2 daglige pædagogiske ledere, pædagoger, pædagogstuderende, pædagogiske assistenter, pædagogmedhjælpere, EGU'er, ergoterapeut, fysioterapeut, køkkenpersonale, rengøringspersonale, pedel og medarbejdere i forskellige former for praktikker.

Dagtilbuddet er opdelt i flere sektioner, flere indgange, afdelinger og legepladser. Afdelingerne ligger i forlængelse af hinanden, og har til formål, at barnet oplever en flydende og tryk overgang fra gruppe til gruppe. Indretningen har til formål, at det enkelte barn ikke oplever dagtilbuddet som stort og uoverskueligt, når det træder ind over dørtærsklen. Indretningsmæssigt er der taget højde for, at børnene "vokser sig gennem dagtilbuddet".

I Universet er "pædagogens ledelseskompetence" i spil, så det sikres, at børnene bliver medinddraget - under hensyntagen til det enkelte barns udvikling og alder.

Pædagogisk balanceres mellem strategisk ledelse og situationsbestemt ledelse.

Pædagogiske linjer:

I Børnenes Univers Grindsted Syd har vi 2 pædagogiske linjer: "Naturligvis" og "Kroppen er hovedsagen". Der arbejdes efter linjerne i hele dagtilbuddet.

I grupperne med børn i alderen 0-3 år og 5-6 år er børnene ikke inddelt i grupper efter linjen, men personalet

repræsenterer begge linjer og sørger for at begge linjer repræsenteres.

I alderen 3-5 år er børn og personale inddelt specifikt på linjen i grupperne: Koglerne og Springerne.

Børnenes Univers Grindsted Syd består af følgende grupper:

Sommerfuglene 0-6 år.

Gruppen modtager mellem 8-15 børn.

Sommerfuglene modtager børn, som har brug for særlig støtte og behandling, da de har betydelige og varige fysiske og psykiske funktionsnedsættelser. I gruppen er der et særligt fokus på nærmeste udviklingszone, omsorg og kropslighed. Udover det pædagogiske personale, er der ansat både fysioterapeut og ergoterapeut, for at tilgodese børnenes forskellige behov.

Spirerne 0-3 år.

Gruppen er normeret til 28 børn.

Spirerne har en afdeling for sig selv i Universet.

Børnene er fordelt på 2 grupper.

I gruppen er der fokus på relationer, omsorg og kropslighed og sproglig udvikling. Efterhånden vil der komme et større fokus på venskaber, empati, selvregulering, renlighed og selvhjulpethed.

Koglerne 3-5 år.

Gruppen modtager mellem 25-35 børn.

Koglerne er i vores skovpavillon – dvs. børnene bliver afleveret og hentet i pavillon.

Her opleves naturen på nærmeste hold, og årstiderne følges nøje.

Her er der mulighed for udendørs eksperimenter og aktiviteter.

I gruppen er der et særligt fokus på natur, naturfænomener, kropslighed og sprog – ligesom børnenes venskaber og sociale relationer styrkes gennem legende læring og lærerig leg.

Springerne 3-5 år.

Gruppen modtager mellem 25-40 børn.

Springerne har et særligt fokus på krop, bevægelsesglæde, kropsbevidsthed, kropslighed og sprog – lige som børnenes venskaber og sociale relationer styrkes gennem legende læring og lærerig leg. Der arbejdes målrettet med kropslighed udendørs i naturen. Her er der mulighed for at få pulsen op og styrke motorikken.

Stjernerne 5-6 år.

Gruppen modtager mellem 35-50 børn.

Kommende skolebørn fra Koglerne og Springerne samles i Stjernerne pr. 1. april – året før de skal i skole. I gruppen er der et særligt fokus på, at børnene bliver selvhjulpne, kan lytte og modtage beskeder, handle på beskeder og udføre opgaver. Der er fokus på koncentrationsevne og styrkelse af børnenes venskaber, sociale kompetencer, legende læring og lærerig leg.

I gruppen er der mange kreative aktiviteter, som er med til at styrke samarbejde og sammenhold i gruppen.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejdes der med stor fokus på børnenes stemme hvor børneperspektivet vægtes højt. Der arbejdes aktivt med demokratiske processer.

- dvs. børnene er aktive deltagere i forhold til planlægning og udførelse af aktiviteter i hverdagen.
Der lægges stor vægt på, at børnene bliver spurgt, og at de bliver medinddraget i processen.

Der arbejdes frem mod:

- At både børn, forældre og personale føler sig trygge og befinder sig godt i Universet.
- At sikre den bedste trivsel og udvikling for alle.
- At børnene bliver bevidste om- og lærer spilleregler, der giver dem de bedste muligheder for at agere i fællesskaber med andre børn.

Her er der fokus på dannelse og mangfoldighed.

- At arbejde ud fra forskningsbaseret viden. Ny viden hentes via uddannelse, kurser og der søges på relevante digitale medier m.v.
- Børnene inddrages som "forskere" i forhold indhold i bøger, finder noget på Ipad, og når de eksperimenterer i leg.

Dialog, ærlighed og åbenhed er BUGS´ s nøgleord til et godt og forpligtende samarbejde.

2 DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.

2.1 Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber

Først forholder I jer til de fem elementer:

- Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring, Børnefællesskaber.

I kan beskrive elementerne samlet eller hver for sig. De øvrige elementer i det pædagogiske grundlag skal ifølge loven fremgå særskilt af den pædagogiske læreplan. Disse elementer forholder I jer til lidt senere (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 15)

Hvordan kommer de fem centrale elementer fra det fælles pædagogiske grundlag til udtryk hos os og bliver omsat i vores hverdag sammen med børnene?

Pædagogisk grundlag

"Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kende-tegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark."

De centrale elementer er:

- **Børnesyn:** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv:** Børn skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg:** Legen har værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring:** Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter, udforskning og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber:** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø:** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.

- **Forældresamarbejde:** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner:** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Sammenhæng til børnehaveklassen:** Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.

Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber

I Billund Kommune er vores afsæt, at det at være barn, barndommen og legen har værdi i sig selv, og at leg, dannelse samt læring og trivsel sker i sociale fællesskaber.

Børnesyn

- Børn er unikke og har forskellige potentialer for udvikling og læring.
- Børn er sociale, nysgerrige og legende.

Dannelse og børneperspektiv

- Vi tillægger barnets stemme en reel værdi og arbejder med at følge børnenes spor, oplevelser og interesser. Børn er eksperter i eget liv, og deres synspunkter tilføjer nye og relevante perspektiver.
- Vi arbejder med dannelse og demokratiforståelse, så vi understøtter børnene i at blive hensynfulde, kritiske og demokratiske verdensborgere.
- Vi har fokus på balancen mellem individ og fællesskab.

Leg og læring

- Vi har et ansvar for, at leg og læring kan ske i en vekslen mellem børne- og vokseninitierede lege og aktiviteter samt hverdagssituationer og – rutiner.
- Vi understøtter en legende, eksperimenterende og kreativ tilgang, hvor vi er medlegende og medeksperimenterende.
- Vi har fokus på, at den lærerige leg og den legende læring indeholder aktiv deltagelse, mening, begejstring, social involvering og eksperimentering.

Børnefællesskaber

- Vi understøtter børnenes mulighed for at kunne etablere relationer på tværs af alder, køn og kultur.
- Vi har fokus på de gode relationer, hvor alle børn bliver set, hørt, anerkendt og inddraget.
- Vi guider og rammesætter leg og aktiviteter samt hverdagssituationer og -rutiner, så alle børn kan være med.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Børnesyn

"Alle børn er unikke og ses som en ressource".

De pædagogiske overvejelser tager afsæt i det pædagogiske personales faglige viden, erfaringer, forskningsbaseret viden og viden som personalet har tilegnet sig gennem læringsledelse, Billund Build og de pædagogiske medarbejders uddannelse indenfor Leg, Læring og Kreativitet og videnscafeer.

For at sikre, at det enkelte barns potentiale bliver set, hørt og udviklet, er der tilknyttet én fast pædagogisk personale til hvert barn. Denne person har et særligt blik for barnets nærmeste udviklingszone, og der samarbejdes med barnets forældre omkring dets videre udvikling. De voksne er medspillere i forhold til børnene, og er med til at udvide og understøtte børnenes perspektiv.

De voksnes dagsorden er: **SE – LYTTE – FØLGE – INSPIRERE.**

Der er plads til børnenes forskelligheder, og de får lov at "Gå på opdagelse i verden", ud fra såvel deres egne interesser som personalets initiativer.

- Der er fokus på børnenes udtryk – såvel kropsligt som verbalt. Det er de voksnes ansvar at sikre, at "barnets stemme" bliver hørt – det vil sige, at de voksne følger børnenes tegn, aflæser deres verbale udtryk, kropssprog og handlinger. Dette bruges som afsæt til at tænke børneinddragelse ind i mange af hverdagens gøremål.
- Det er ok at være impulsiv og gribe børnenes ideer og forslag i hverdagssituationerne.
- Der arbejdes frem mod, at de store børn fungerer som rollemodel for de mindre børn.
- Personalet planlægger aktiviteter, der er afstemt børnegruppen, hvor der tages hensyn til børnenes behov og forskelligheder.
- Børnene mødes ud fra følgende: "Det skal være sjovt og appellere til fantasi og indlevelsesevne".

Dannelse og børneperspektiv:

Der arbejdes med dannelse og demokrati i alle hverdagens gøremål.

Her er der opmærksomhed på "det brede læringssyn", altså at dannelse er en læreproces, som foregår i løbet af hele dagen, og omhandler både kropslighed, sociale spilleregler, følelser, etik, moral og hverdagsrutiner.

Der er fokus på, at børnene taler pænt til både de voksne og hinanden, tager hensyn til hinanden, og lærer at indgå i sociale fællesskaber med hinanden via medinddragelse. For nogle børn er det en rigtig svær øvelse.

Børnenes perspektiver bliver fulgt, bl.a. ved at give dem valg. Dette er med til at gøre personalet klogere på børnenes forskellige interesser og behov.

Der gives plads til børnenes forskelligheder, og børnene får mulighed for at forstå sammenhænge og konsekvenser i de valg der træffes.

For at sikre at børnenes synspunkter bliver hørt, spørger vi børnene, eller følger deres spor.

Børnenes "stemme" tillægges stor værdi, og med afsæt i deres synspunkter, meninger og ønsker, tilrettelægges hverdagens aktiviteter.

Personalet sikrer, at børneperspektivet får liv og mulighed for videre udvikling gennem børnenes spontane (-og planlagte) feed-back og intern faglig sparring.

Leg og læring:

Børn har værdi i sig selv og skal mærke, at de er "værd" at lege med.

Legen har en stor rolle i forhold til både socialisering og læring.

Personalet er opmærksomme på børnenes grad af deltagelse i legen, og vurderer herigennem, hvor der er brug for støtte og udvikling, alt sammen i et samarbejde med børnene, så de får en oplevelse af at være medskabere i legen (-kommunikationsmatrix).

- Den lærerige leg og den legende læring går hånd i hånd. Personalet følger børnenes spor – men lægger også selv spor, som børnene kan følge.
- Personalet er aktivt lyttende, og medinddrager børnenes perspektiver og synspunkter i dagens planlægning.
- Børnene er aktivt deltagende i en del af planlægningen, hvilket kommer til udtryk i udformningen af hverdagens aktiviteter. (I vuggestuen og specialbørnehaven vil det primært være personalet)
- Personalet er medspillere og inspiratorer i såvel vokseninitierede- som børneinitierede lege. Der guides og vises, hvordan børnene kan fordybe sig i legen.
- Personalet har øje for spredningen i såvel alder som udviklingsniveau, så børnene bliver mødt med tiltag/indretning, som understøtter deres individuelle udvikling.
- Der er struktur på hverdagen (dagsskemaer), og mange af børnene bliver guidet ved hjælp af billeder/boardmaker.

Der er forskel på børn, og nogle børn kan klare flere stimuli og input end andre. Nogle børn har brug for at blive skærmet og sikret en pause, andre tilegner sig verden i overhalingsbanen. Der sikres plads og rum til begge dele.

Der er et særligt fokus på, at læringsmiljøet både appellerer til fantasi, kreativitet, leg og læring.

Der er også fokus på samspelet mellem børnene, så begge parter får lyst til at være sammen og skabe rum for deltagelse.

Alle er bevidste om, at aktiviteterne, gennem den eksperimenterende tilgang, kan føre til nye indsigter, og at målet hermed kan ændre sig undervejs.

Ved at følge børnenes nysgerrighed, er der mulighed for at hjælpe dem til at være deltagende.

Børnefællesskaber:

Alle børn skal sikres mulighed for deltagelse og at være en del af et børnefællesskab – det være sig både fysisk som kommunikativt. Målet er, at alle børn har en god ven i Universet, og at personalet ser og hører børnenes initiativer og interesser, og hjælper børnene med at følge og udvide disse.

Gennem hverdagens aktiviteter, gives der mulighed for, at børnene lærer hinanden at kende på kryds og tværs, i det omfang hverdagen tillader det.

Personalet arbejder frem mod, at børnene får øjnene op for hinandens styrker og legekompeterer.

Personalet har blik for nye mulige relationer børnene imellem, da det ikke er alle børn, der har blik for nye børn og de muligheder de giver. Her kigges efter venskaber, interesser, udvikling og hvilke børn der vil være "gode for hinanden".

Personalet er også bevidste om, at de ofte er nødvendige som "bindeled" i en relation, og hjælper børnene med at holde

legen i gang via deltagelse, guidning og ved at italesætte legen.
Personalet følger børnenes tegn.

Der sikres legemiljøer, hvor der er mulighed for at styrke venskaber nærvær og fordybelse.
Nærvær og fordybelse kommer ikke af sig selv, det kræver et særligt fokus på de læringsmiljøer vi omgiver os med.

Der arbejdes med hverdagsstruktur, som sikrer personalets muligheder til at lade sig fordybe med en gruppe børn. Her er der også fokus på begrebet "tilgængelighed", og på hvor tilgængelige personalet skal være. Det vil være forskelligt i forhold til situationen.
Når det er muligt, opdeles børnene i mindre grupper, hvor personalet har mulighed for at bakke op om fællesskaber og venskaber og give bedre muligheder for, at det enkelte barn udvikler sig sprogligt, emotionelt og fysisk.

Alle børn skal ikke lege med alle børn. Det er ok at sige både til og fra, men det er vigtigt, at børnene lærer at sige til og fra på en anerkendende måde. Der er fokus på at være en god kammerat, også overfor de børn de ikke er bedste-venner med, og overfor de børn, der ser anderledes ud, eller har brug for hjælpemidler.

I personalegruppen drøftes løbende, hvordan de enkelte børn i udsatte positioner understøttes ud fra de observationer, der gøres i dagligdagen. Der reflekteres, diskuteres, og der findes handlemuligheder, som prøves af. Det er vigtigt, at der skabes muligheder for, at alle er en del af et fællesskab – stort eller lille – og at der findes frem til, hvilken form for fællesskab, der er det bedste for det enkelte barn.

Vi skal sikre os, at en stor gruppe børn, der adfærdsmæssigt ligger inden for normen, ikke bliver overset på bekostning af en lille gruppe, der ligger uden for normen.

2.2 Pædagogisk læringsmiljø

"Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det enkelte dagtilbud hele dagen etablerer et pædagogisk læringsmiljø, der med leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter samt daglige rutiner giver børnene mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes.

Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger." (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 22-23)

Hvordan skaber vi hele dagen et pædagogisk læringsmiljø, der giver alle børn mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes?

Pædagogisk læringsmiljø

I Billund Kommune er det, det pædagogiske personales ansvar at skabe attraktive læringsmiljøer tilpasset børnegruppens forskelligheder, herunder køn, alder, etnicitet mv. Et læringsmiljø, hvor børnene kan udvikle sig gennem leg og kreativitet samt oplever, at de mestrer deres liv.

- Vi arbejder samskabende og rammesættende igennem en legende, anerkendende og inddragende tilgang.
- Vi skaber rum til læring i hverdagssituationer og –rutiner.
- Vi har attraktive fysiske rammer, der understøtter pædagogikken og børnegruppens behov.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Personalet er bevidste om, at læringsmiljøet ikke kun ligger i

indretningen af de fysiske lokaler, men også i ALT det vi omgiver os med i dagtilbuddet, såsom eks. sprogbrug, omgangstone, personale- og børnerelationer, samvær med hinanden, omsorg, følelsesmæssige påvirkninger og fokus på det enkelte barn.

Der arbejdes med læring i rutinesituationer. Eks. af- og påklædning, spisesituationer, toiletbesøg, håndvask, middagssøvn, puslesituationer, leg, oprydning, samlinger, planlægning og udførelse af aktiviteter m.v. Alle børn tilegner sig færdigheder gennem gentagelser, og alle kan være med i rutinesituationer, også de børn, for hvem, hverdagen er fyldt med udfordringer. Rutiner sikrer et godt læringsmiljø for alle børn.

Der benyttes piktogrammer og boardmaker for at synliggøre "næste skridt" overfor barnet, så de kan overskue dagens aktiviteter og planer. Dette gøres for at skabe struktur, ro og tryghed for det enkelte barn. Tiden til rutinesituationer prioriteres højt, så barnet får tid til at øve sig i basale færdigheder, og der er tid til guidning af det enkelte barn.

Der arbejdes med struktur og rammesætning, så det sikres, at børnene får de bedste muligheder for at udvikle sig. Strukturen og rammesætningen ændres løbende, afhængigt af børnetal, børnesammensætninger, børnenes interesser, ny forskningsbaseret viden m.v.

Der er stor fokus på trivsel og sociale relationer, da trivsel er en forudsætning for børns læring.

Det fysiske læringsmiljø er "Den tredje pædagog".

Der er fokus på, at der skabes et inspirerende, sanseligt og udfordrende miljø, der giver mulighed for samvær, leg og skabende virksomhed.

Det fysiske læringsmiljø er ikke statisk, men tilpasses/justeres efter behov, for at tilgodese den enkelte børnegruppe og inspirere, støtte, samt udvikle børnenes muligheder for leg.

Der kan med fordel indrettes små rum i rummene, for at skabe nye muligheder for leg og fordybelse.

Børnene bliver inddraget i brugen af lokalerne.

Personalet har fokus på at omsætte deres didaktiske forståelse i praksis. Ved at følge børnenes perspektiver og ud fra børnenes aktuelle behov, undren og spørgsmål skabes spændende og udviklende pædagogiske læringsforløb sammen med børnene.

Personalet sikrer en legende tilgang. Der arbejdes med det æstetiske læringsmiljø i børnehøjde. Mange materialer står i børnehøjde. Det er åbent og indbydende og inviterer børnene til at gå på opdagelse, til at sanse, opleve og tage selvstændige initiativer og til at hjælpe hinanden.

2.3 Samarbejde med forældre om børns læring

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet samarbejder med forældrene om børns læring.” (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 24-25)

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

Samarbejde med forældre om børns læring

I Billund Kommune er samarbejdet mellem det pædagogiske personale og forældrene ligeværdigt og tillidsfuldt.

- Samarbejdet bygger på børnenes perspektiver og forældrenes viden og erfaringer samt på en forståelse for det pædagogiske arbejde.
- Børnenes udvikling, trivsel, dannelse og læring er et fælles ansvar. Vi ser forældrene som en ressource, der aktivt deltager i deres barns udvikling, trivsel, dannelse og læring.
- Vi afstemmer forventninger med forældrene, herunder betydningen af forældrenes engagement i barnets og børnegruppens hverdag.
- Alle omkring barnet er bevidste om, hvordan der kommunikeres med hinanden. Det foregår i en åben, tillidsfuld og anerkendende dialog, hvor der anvendes et sprog, der er tilpasset modtageren.
- Det pædagogiske personale og forældrene informerer gensidigt hinanden til gavn for det enkelte barn og børnegruppen.
- Vi skaber og vedligeholder børne- og forældrefællesskaber, så hele familien oplever samhørighed og er naturlige ambassadører for dagtilbuddet.
- Forældresamarbejdet er differentieret. Alle forældre har ikke de samme behov, og vi tager højde for forskelle i normer, værdier, forventninger og sproglige barrierer.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Åbenhed, ærlighed og dialog er nøgleordet i BUGS' s samarbejde med forældrene.

Forældrene har det primære ansvar for barnets basale færdigheder, såsom trivsel, læring, udvikling og dannelse

– Derfor har personalet fokus på involvering og medinddragelse. Der er løbende dialog med forældrene, og de holdes løbende orienteret om barnets sociale hverdagsliv og læring i dagtilbuddet.

Når der samarbejdes omkring børnenes udvikling, kan vi nå langt.

Forældrene har indflydelse på dagtilbuddets arbejde og rammesætning gennem de forældrevalgte bestyrelsesmedlemmer.

Samarbejdet mellem dagtilbud og forældrene starter allerede før barnets opstart i dagtilbuddet, hvor forældrene inviteres til en samtale og rundvisning i afdelingen. Her afstemmes forventninger og det kommende samarbejde drøftes. Der lyttes til forældrenes viden om deres barn, som efterfølgende bliver brugt som et godt afsæt til det videre samarbejde. Samarbejdet tager afsæt i forventninger hjemmet og dagtilbuddet imellem.

Der er opstillet rammer for såvel de formelle som de uformelle samtaler mellem personalet og forældrene. Det sikres, at formelle samtaler giver begge parter mulighed for at forberede sig (dagsorden), og at mødet foregår uden afbrydelser, så der er mulighed for personlige og fortrolige samtaler.

Forældrene og dagtilbuddet samarbejder omkring Dansk Pædagogisk Udviklingsprofil og Hjernen og Hjertet, hvor der udfyldes sprogvurderinger, motorikvurderinger og dialogprofiler. Efterfølgende er der dialog om barnets individuelle udvikling, og der laves samarbejdsaftaler omkring evt. ekstra indsatsområder.

For alle børn med særlige behov gælder det, at der afholdes statusmøder, hvor der udarbejdes en handleplan med fælles mål for det enkelte barn, og at der efterfølgende arbejdes målrettet ud fra handleplanen. Dette sker som oftest i et tværfagligt samarbejde mellem familien, dagtilbuddet, PPS og evt. familieafdelingen.

Pædagogerne tilbyder samarbejde, rådgivning og sparring omkring de ting, forældrene oplever som udfordringer. I forældresamarbejdet tager vi forældrenes stemme alvorligt, da de har det bedste kendskab til deres barn. Lige som børnene bliver mødt differentieret, mødes også forældrene differentieret, da der er stor forskel på forældrenes muligheder og behov, alt efter forældrekompetencer, kultur m.v.

Forældrene inddrages aktivt i at være rollemodeller for børnene. Der appelleres til, at forældrene omtaler dagtilbuddet, dets personale, børn og øvrige forældre positivt og inkluderende.

Der appelleres til, at forældrene bakker op omkring børnenes venskaber

2.4 Børn i udsatte positioner

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø tager højde for børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes.” (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 26)

Hvordan skaber vi et pædagogisk læringsmiljø, der tager højde for og involverer børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes?

Børn i udsatte positioner

I Billund Kommune arbejder vi med udviklende og inkluderende børnefællesskaber. Inkluderende børnefællesskaber betyder, at vi tilpasser læringsmiljøet til den aktuelle børnegruppe og understøtter det enkelte barns deltagelsesmuligheder.

- Udviklende børnefællesskaber og pædagogiske læringsmiljøer har stor betydning for alle børn og er særlig vigtige for børn i udsatte positioner. Kvaliteten i samspillet med det pædagogiske personale er afgørende for, at børn i udsatte positioner kommer til at opleve sig som betydningsfulde i fællesskabet.
- Børn kan være i en udsat position af mange forskellige årsager, og vi har ansvaret for med en tidlig og rettidig indsats at identificere udsatte børn.
- I kortere eller længere perioder kan børnene have brug for særlig opmærksomhed og hjælp til at kunne deltage i leg, samvær og planlagte aktiviteter.
- Når vi er bekymrede for et barns trivsel, tilrettelægger vi i samarbejde med forældrene en systematisk tværfaglig indsats.

Børn i udsatte positioner

I Billund Kommune arbejder vi med udviklende og rummelige børnefællesskaber. Rummelige børnefællesskaber

betyder, at vi tilpasser læringsmiljøet til den aktuelle børnegruppe og understøtter det enkelte barns deltagelsesmuligheder.

- Udviklende børnefællesskaber og pædagogiske læringsmiljøer har stor betydning for alle børn og er særlig vigtige for børn i udsatte positioner. Kvaliteten i samspillet med det pædagogiske personale er afgørende for, at børn i udsatte positioner kommer til at opleve sig som betydningsfulde i fællesskabet.
- Børn kan være i en udsat position af mange forskellige årsager, og vi har ansvaret for med en tidlig og rettidig indsats at identificere udsatte børn.
- I kortere eller længere perioder kan børnene have brug for særlig opmærksomhed og hjælp til at kunne deltage i leg, samvær og planlagte aktiviteter.
- Når vi er bekymrede for et barns trivsel, tilrettelægger vi i samarbejde med forældrene en systematisk tværfaglig indsats.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Alle børn har brug for nærvær, omsorg, anerkendelse og at blive forstået og føle sig som en del af fællesskabet. Og børn i udsatte positioner har særligt brug for, at disse faktorer er fremtrædende i deres dagtilbud. (Forsker og ph.d. Lone Svinth)

Alle børn skal have mulighed for deltagelse. Det er personalets ansvar at sikre, at alle børn inkluderes - bliver set, hørt og tilgodeset.

- I dagtilbuddet er der ekstra fokus på udsatte børns deltagelsesmuligheder, så børnene får mulighed for at udvikle sig i et fagligt og kompetent læringsmiljø, i mødet med en velfunderet pædagogisk faglighed.
- Børn i udsatte positioner skal opleve, at personalet er nærværende og engagerer sig i deres aktiviteter og lege. De har brug for at mærke nærvær og tryghed, og de har brug fra omsorgsfulde voksne, der er optaget af at skabe tryghed, tillid og engagement som udgangspunkt for alt, hvad der foregår.
- Det tilstræbes, at børnene oplever sig værdsatte og som en del af fællesskabet. Personalet skal derfor have blik for mulige venskaber og hjælpe med at knytte bånd.

Personalet er opmærksomme på, at de som voksne, ofte er nødvendige som "bindeled" i en relation, og hjælpe børnene med at holde gang i en leg, være i "øjnehøjde", guide og italesætte en leg.

Der arbejdes ofte meget struktureret med børnenes leg, for at skabe genkendelighed, glæde, motivation, lyst og engagement.

Genkendelighed i legen giver tryghed, og er derfor gavnligt for barnets videre udvikling.

For at sikre de bedste muligheder for at fremme barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse, er der fokus på, at personalet har nogle forventninger og krav, som børnene har mulighed for at indfri.

Personalet kan også synliggøre konkrete børns interesser, eks. ved at lade pædagogiske aktiviteter eller lege, tage udgangspunkt i det, der engagerer det pågældende barn.

Personalet er opmærksomme på, hvilke deltagelsesmuligheder børnene reelt har, og hvordan de kan udvide børnenes deltagelse.

Deltagelse handler ikke om, hvor aktivt eller passivt et barn er. Det handler om at erkende og give plads til, at alle børn har en legitim ret til at være en del af fællesskabet, og at de voksnes engagement og omsorg er med til at forme børnenes deltagelse.

I samspillet mellem børn og voksne er det vigtigt, at børnene føler sig set og rummet, og at deres perspektiv bliver taget alvorligt. Dette gælder ikke mindst, når et barn er i konflikt med voksne eller andre børn, er denne åbenhed og

rummelighed central.

I konfliktsituationer er personalet nysgerrige på barnets intentioner, og hvad det forsøger at kommunikere. De forsøger at gøre sig åbne for- og forstå den frustration eller afmagt, der kan ligge bag for eksempel konfliktfyldt adfærd.

Der vil altid opstå konfliktfyldte situationer, og personalet er bevidste om, hvordan de håndterer dem.

For at understøtte børn i udsatte positioner, drøftes det enkelte barn løbende. Der reflekteres og drøftes, hvilke handlemuligheder der kaldes på, ud fra de observationer der bliver foretaget. Det er vigtigt, at der skabes mulighed for, at alle er en del af et fællesskab, og at der findes frem til, hvilken form for fællesskab, der skønnes at være det bedste for barnet.

Det er særligt vigtigt at have fokus på, at børn i udsatte positioner oplever succes og mestring, da de generelt har færre succes- og mestringsoplevelser end andre børn. Børn i udsatte positioner oplever typisk også flere irettesættelser, hvilket kan få negativ indvirkning på selvværd og selvtillid.

Børnene skal mærke, at de voksne vil dem det bedste, hvilket kan være med til at booste deres selvtillid.

Specialbørnehaven og almenbørnehaven har et samarbejde, i det omfang det giver mening, for det enkelte barn i dagtilbuddet. Afdelingerne kan tilbyde børnene noget forskelligt.

Samtidig giver denne kombination en oplagt mulighed for, at børnene lærer om mangfoldighed og at de oplever, at vi ikke alle er ens.

PPS og familieafdelingen inddrages i indsatsen omkring et barn og dets familie, når der er brug for ekstra tiltag – herunder professionel sparring.

Det sikres, at der er balance mellem de pædagogiske ressourcer, der bruges på børn i udsatte positioner, og de børn der ikke er i udsatte positioner, men som stadig har krav på opmærksomhed og en hjælpende hånd.

2.5 Sammenhæng i overgange

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan der i børnenes sidste år i dagtilbuddet tilrettelægges et pædagogisk læringsmiljø, der skaber sammenhæng til overgange.” (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 27).

Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø for de ældste børn, så det skaber sammenhæng til overgange? (Dette spørgsmål gælder kun dagtilbud med børn i den relevante aldersgruppe.)

Sammenhæng til børnehaveklassen

I Billund Kommune er der udarbejdet en rammebeskrivelse for alle overgange:

- Overgangen mellem hjem og dagpleje/vuggestue
- Overgangen mellem dagpleje og børnehaven
- Overgangen mellem børnehave og skole

I Billund Kommune er det værdifuldt, at ethvert barn ved en overgang føler sig ventet, velkommen og mødt på dets styrker og udfordringer.

- Alle voksne i barnets liv har ansvar for at skabe gode overgange, der er kendetegnet ved tryghed og genkendelighed.
- Vi sætter barnet og familien i centrum og inddrager barnets perspektiver og ressourcer, for at barnet, børnegruppen og familien får en positiv oplevelse i overgange.
- Vi sikrer, at der er en tydelig forventningsafstemning mellem barn, forældre og samarbejdende institutioner og parter, hvor alles viden og perspektiver inddrages.

- Vi har professionelle relationer og et forpligtende samarbejde mellem institutioner og parter med henblik på at få viden om hinandens arbejdsfelt og faglige vidensdeling.
- Vi samarbejder forpligtende og systematisk om overgange, så børnene oplever sammenhæng mellem institutioner. Vi sikrer, at nyttig information om barnet er tilgængeligt i overgangssituationer.
- Vi benytter allerede etablerede børnefællesskaber som strategi ved overgange, og vi har fokus på at skabe rammer for nye børne- og forældrefællesskaber.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Børn fra almen-børnehaven:

I Børnenes Univers Grindsted Syd samles alle kommende skolebørn fra almenbørnehaven i en gruppe (Stjernerne), allerede et år før overgangen til skolen, nemlig d. 1. april.

I tiden frem til overgangen til skolen, arbejdes der med emner, der har til formål at styrke barnets sociale kompetencer, selvhjulpethed og koncentrationsevne. Barnet skal desuden "lære sig selv og sine følelser at kende", for at kunne aflæse og forstå andre børns følelser og behov.

Der er et særligt fokus på, at børnene lærer at agere i fællesskaber, hvor der er brug for, at børnene lærer at se ud over egne behov og ser, hvad der er brug for i forpligtende fællesskaber. Der arbejdes/øves med denne læring gennem alle hverdagssituationer.

Der er fokus på at styrke barnets selvværd, så det får lyst og mod til at løse opgaver og udfordringer selv.

"Jo mere man mestrer, jo mere har man lyst til at øve sig". Citat: BUGS

Der tages udgangspunkt i data fra kompetencespindet i Hjernen og Hjertet, for at lokalisere det enkelte barns styrkesider og de sider, hvor de har brug for understøttelse.

Når børnene starter i Stjernegruppen, kommer de i en gruppe med jævnaldrende børn, og vil blive mødt individuelt med initiativer, udfordringer og krav, som giver dem færdigheder og udvikling i forhold til, at de skal over i en "ny og stor verden" på skolen. Børnene lærer gennem leg, nysgerrighed, udfordringer, rutiner, temaforløb og projekter. Der tænkes børneinddragelse i såvel planlægningen som udmøntningen af de aktiviteter der sættes i gang, hvor det er muligt.

Der er stor fokus på "dannelse" i gruppen. Her er det vigtigt, at børnene oplever sig selv som en del af fællesskabet, og lærer at handle og tage ansvar ind i fællesskabet.

I året før skolestart arbejdes der bl.a. med følgende:

Spilleregler i sociale fællesskaber og styrkelse af sociale kompetencer

- Vente på tur.
- Lytte – herunder modtage kollektive beskeder og handle på dem.
- Kammeratskaber.
- God balance i tolkningen af egne og andres behov.
- Udvide empati og aflæse andres følelser.
- Rummelighed – Man kan ikke altid få det man selv ønsker.
- Koncentration – Der arbejdes med opgaver m.v.
- Sproglig opmærksomhed – Fortælle for hinanden og lytte til hinanden.
- Selvhjulpethed – herunder holde styr på egne sager.

- Acceptabelt sprogbrug.

For at inddrage forældrene i arbejdet med at "danne" børnene, bliver de løbende orienteret om, hvad der arbejdes med, så der i fællesskab er mulighed for at indgå i et lærende og udviklende samarbejde omkring børnene. Der arrangeres dialogmøder med forældrene efter behov.

Før skolestart inviteres alle børn over på skolen for at lære stedet og lærerne/pædagogerne at kende. Før start vil der også være en "overleveringsdag", hvor børnene gennemgås "fra afsender til modtager". Ved børn med særlige behov, arrangeres en "overleveringssamtale", hvor forældre, skolen og øvrige personer, der har været omkring barnet, deltager.

Når børnene overgår til skolen, følger 2 personaler fra dagtilbuddet med til Lynghedeskolen i perioden 1. april – 1. august. Dette har til formål at hjælpe børnene godt over i skolen. De medbringer et godt kendskab til det enkelte barns styrker og udfordringer.

Med denne ordning oplever personalet også overgangen fra dagtilbuddet til skolen på egen krop, og bliver mere bevidste om, hvad der fremadrettet skal arbejdes med FØR overgangen, for at sikre de kommende børn en tryk overgang.

Børn fra special-børnehaven:

Børn i specialbørnehaven overgår til skolen pr. 1. august, det år de bliver 6 år.

Børnene i specialbørnehaven bliver i den kendte gruppe med børn – de kommer altså ikke i Stjernegruppen sammen med børnene fra almen-børnehaven.

Forberedelsen til skolestart tager afsæt i det enkelte barns udviklingsniveau, da der er stor forskel på graden af de fysiske og psykiske funktionsnedsættelser børnene har. Der arbejdes ud fra nærmeste udviklingszone, så det sikres, at det enkelte barn bliver bedst muligt rustet til at klare overgangen.

Som udgangspunkt er der det samme fokus som i almen-børnehaven, **men tilgangen til fokuspunkterne tilpasses børnegruppen og justeres løbende, alt efter børnenes sammensætning og det enkelte barns udviklingsniveau.**

Spilleregler i sociale fællesskaber og styrkelse af sociale kompetencer

- Vente på tur.
- Lytte – herunder modtage kollektive beskeder og handle på dem.
- Kammeratskaber.
- God balance i tolkningen af egne og andres behov.
- Udvide empati og aflæse andres følelser.
- Rummelighed – Man kan ikke altid få det man selv ønsker.
- Koncentration – Der arbejdes med opgaver m.v.
- Sproglig opmærksomhed – Fortælle for hinanden og lytte til hinanden.
- Selvhjulpenhed – herunder holde styr på egne sager.
- Acceptabelt sprogbrug

I samråd med PPS og med afsæt i DPU'en vurderes det, hvilket skoletilbud der er det rette for det enkelte barn. Før skolestart besøges skolen flere gange. Her får barnet kendskab til såvel skole som personale, så der sikres en kendt og tryk overgang.

Før skolestart er der en samtale mellem forældre, børnehave og skole, for at sikre barnet den bedst mulige skolestart.

3 ØVRIGE KRAV TIL INDHOLDET I DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN

3.1 Inddragelse af lokalsamfundet (og evt. forældrebestyrelsen)

"Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet inddrager lokalsamfundet i arbejdet med etablering af pædagogiske læringsmiljøer for børn." (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 29)

"Det er lederen, der i forbindelse med udarbejdelse af den pædagogiske læreplan sikrer, at forældrebestyrelsen bliver inddraget i processen omkring udarbejdelse, evaluering af og opfølgning på den pædagogiske læreplan." (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 52)

Hvordan inddrager vi lokalsamfundet i arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn samt evt. hvordan forældrebestyrelsen inddrages i arbejdet med læreplanen?

Inddragelse af lokalsamfundet

I Billund Kommune er vi optaget af lokalsamfundets ressourcer og muligheder, der kan inddrages i det pædagogiske læringsmiljø.

- Vi inddrager forældrebestyrelsens viden om de forskellige muligheder og lokale tilbud.
- Vi anvender lokalmiljøets muligheder og tilbud i organiseringen af de pædagogiske aktiviteter.
- Vi giver børnene mulighed for førstehåndserfaringer, samhørighed med og integration i lokalsamfundet.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Lokalsamfundet er dagtilbuddets og barnets nærmiljø, og det er vigtigt, at vi som dagtilbud, er med til at udbrede barnets kendskab til nærmiljøet. Forældrene – herunder forældrebestyrelsen og personalet, har en bred viden om de forskellige tilbud og muligheder, der findes i lokalområdet, så det er nærliggende at samarbejde omkring, at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn.

Vi er på vej med at tænke i "Det åbne dagtilbud".

Tilgangen indebærer, at der tænkes på tværs, når det gælder samarbejdet mellem dagtilbud, skoler, foreninger og det omkringliggende samfund. Dette gøres, for at styrke muligheden for at skabe anderledes læringsmiljøer og fællesskaber, samt medvirke til, at børn stifter bekendtskab med foreningsliv og lokalsamfund. Det vil ligeledes styrke lokalbefolkningens mulighed for at stifte bekendtskab med- og få et tilhørsforhold til dagtilbuddet.

Universet benytter nærmiljøet forskelligt, men her er nogle eksempler:

- Børnene har svømmetider i Magion, og bliver fortrolige med at opholde sig i vand.
- Børnene besøger biblioteket, og bliver bekendt med, at her er der lånemuligheder og oplevelsesmuligheder.
- Børn går tur i nærmiljøet og snakker om hvad de ser – og hvilke arbejdspladser stederne repræsenterer – herunder Lindegården, Karensminde m.v.

- Børnene går ud og ser hvor børnene fra gruppen bor.
- Børnene besøger skov- og sø, og laver lærerige projekter. Det foregår både ved gåture og cykelture.
- Børnene besøger kirken og kirkegården.
- Børnene besøger eks. rensningsanlægget, hvor de stifter bekendtskab med bæredygtighed.
- Dagtilbuddet deltager i foreningslivets arrangementer - når der bliver inviteret.
- Der er samarbejde med kulturskolen.
- Besøg på arbejdspladser.
- Der modtages besøg af dagplejen.

I BUGS er vi åbne for at søge- og finde inspiration til spændende projekter i andre miljøer, som kan bidrage med en anden viden og nogle andre erfaringer, end dem vi selv kender.

Forældre er til enhver tid velkomne til at komme med input til steder, børnene kan besøge.

3.2 Det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

"Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i dagtilbuddet skal integreres i det pædagogiske arbejde med etablering af pædagogiske læringsmiljøer. Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv, og børns oplevelser af børnemiljøet skal inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed." (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 30).

Hvordan integrerer vi det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i det pædagogiske læringsmiljø?

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

I Billund Kommune er børnenes perspektiver grundstenen i arbejdet med børnemiljøet. I arbejdet med at skabe, vurdere, fastholde og udvikle børnemiljøet, er vi opsøgende og nysgerrige på, hvordan verden opleves fra børnehøjde.

Et børnemiljø, som også er et godt læringsmiljø, formes gennem alt det, der omgiver børnene, såsom strukturen, dialogen, indretningen, hverdagsrutinerne, pædagogiske aktiviteter og forældresamarbejdet.

Børnenes Univers Grindsted Syd:

Det er vigtigt at være opmærksom på de rum, der er i børnehaver og skoler, eftersom de i høj grad påvirker børnenes læring. Rummene bærer og formidler viden, erfaringer, følelser og forventninger. De taler til børnene (...). De danner baggrund for læring og udvikling.

Et rum kan fremme læring. Et andet rum kan vanskeliggøre læring. (Strandberg 2009)

Rummet som lærings- og udviklingsramme.

- Når det fysiske og æstetiske miljø i sig selv fremmer børnenes udvikling og læring.
- Når indretningen fremmer børnenes leg, fantasi, kreativitet, koncentration, fordybelse og medbestemmelse.

I dagtilbuddet har vi fokus på det psykiske, fysiske og æstetiske børnemiljø.

Der tilstræbes, at der er en god stemning, og at de fysiske rammer og indretningen tilgodeser det pædagogiske arbejde. Der skabes plads til både de store og små fællesskaber.

Psykisk børnemiljø: Hvor børnene trives med hinanden og de voksne.

Fysiske børnemiljø: De fysiske rammer indendørs og udendørs, herunder sikkerheds- og sundhedsmæssige forhold som indretning, hygiejne og materialevalg.

Æstetisk børnemiljø: Hvordan omgivelserne påvirker børnene i dagligdagen. Et motiverende æstetisk miljø giver børnene positive og udfordrende sanseoplevelser og har betydning for, om børnene finder dagtilbuddet inspirerende. (www.dcum.dk)

Når der drøftes indretning af læringsmiljøer, er der fokus på følgende:

Der skal være steder, hvor børnene kan:

- Se muligheder
- Eksperimentere
- Fordybe sig
- Koncentrere sig
- Møde udfordringer

Materialet skal være placeret så børnene:

- Får et godt overblik over hvilke materialer der er tilgængelige.
- Indholdet er synligt.
- Selv kan tage materialer ned fra hylder ect.
- Kan tilgå materialerne uden at forstyrre andre børn.

Der skal være steder, hvor børnene kan:

- Læse, lytte til musik og tale sammen.
- Små grupper kan lege og arbejde sammen.
- Konstruktioner kan blive stående (huler, klodser, landskaber, lego, biler m.v)
- Selv bestemme.
- Kan kravle op og ned – bruge sin krop.

Læringmiljøet skal være:

- Rart at være i.

- Æstetisk indrettet og angive stemning.
- Nemt og hurtigt at forandre.
- Fri for unødvendige møbler og ting.

Ved indretningen af læringsmiljøer, er det vigtigt at høre børnenes stemme, og inddrage deres ideer, så de føler sig hørt, og derved opnår en følelse af ejerskab. Ved at være med i processen og udfylde rammerne vil det give større mening for børnene, og vil give grobund for mestring.

Der arbejdes frem mod, at der er plads til både lege som giver uro, og lege, hvor der er brug for ro. I hverdagen er det en udfordring, da der er mange børn der kan forstyrre hinanden.

Som pædagog kan det nogle gange være svært at få det hele til at lykkes, men intentionen er der hele

4 DE SEKS LÆREPLANSTEMAER

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i seks læreplanstemaer samt mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.” (Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 32).

De seks læreplanstemaer, som omhandler børnenes kropslige, følelsesmæssige, sociale og kognitive læring er:

- Alsidig personlig udvikling
- Social udvikling
- Kommunikation og sprog
- Krop, sanser og bevægelse
- Natur, udeliv og science
- Kultur, æstetik og fællesskab

4.1 Alsidig personlig udvikling

Det pædagogiske læringsmål

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egen potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes alsidige personlige udvikling? Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Alsidig personlig udvikling.
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogisk grundlag.
- Ses i samspil med øvrige læreplanstemaer.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte det pædagogiske læringsmiljø, til fremme af børnenes alsidige personlige udvikling:

Barnet som ”Det hele menneske”.

For at barnet skal opnå færdigheder indenfor engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse, kræver det, at barnet tilegner sig nogle personlige kompetencer, som personalet skal hjælpe dem med. Børnenes selvværd og selvtillid skal styrkes. Selvværd og selvtillid formes i høj grad af de erfaringer, som et barn gør sig, og derfor er succes- og mestningsoplevelser med til at styrke og bekræfte børns selvværd og selvtillid. Der arbejdes med fokus på at tilrettelægge aktiviteter, hvor børnenes styrker får lov at skinne igennem.

Personalets rolle

Personalet udviser anerkendelse overfor børnene, ved at møde dem som selvstændige individer der tænker og føler, oplever situationer på egen måde, og handler ud fra egne intentioner.

Hermed bliver anerkendelsen en oplevelse af ligeværd.

Anerkendelse er ikke det samme som at man altid giver børnene ret. Personalet har definitionsmagten, og skal tage ansvaret med ledelsen af børnegruppen og sætte en tydelig ramme op for børnene, så de får mulighed for at handle på fra deres egen "banehalvdel".

Personalet udviser **forståelse og indlevelse** ved at være lydhøre overfor barnet og dets kommunikation.

Personalet giver barnet **bekræftelse** – dvs. barnet oplever, at det har ret til dets egne følelser, tanker og oplevelser.

Dette gøres ved at være anerkendende, spørgende, åbne, undrende og accepterende.

Personalet **reflekterer** over egne oplevelser for at skelne mellem det der foregår i dem selv og barnet, så personalets perspektiv og oplevelser ikke blandes sammen med barnets.

Der arbejdes frem mod en kollegial åbenhed, hvor der gives pædagogisk sparring i forhold til omgangen med børnene.

Tiltag

Børnene mødes af nærværende voksne, der lytter, viser interesse, leger og laver ting med dem i dagtilbuddet, for at skabe trygge tilknytningsrelationer og afstemt samspil.

Der arbejdes på, at børnene får opbygget evnen til koncentration, vedholdenhed og evnen til at udelukke forstyrrelser.

Personalet er i opmærksomt samspil med børnene, hvor der er fokus på samtale, fortælling og engagement.

I det omfang det er muligt, opdeles børnene i mindre grupper så der sikres større grad af ro.

Der er **åbenhed** omkring at undersøge, hvad barnet føler, oplever, mener, gerne vil m.v. Det vil sige, at personalet eks. deltager i børnenes leg på deres præmisser og/eller går på opdagelse efter børnenes perspektiver og udvikler nye legemuligheder ud fra disse.

Der arbejdes med følelsesregulering (eller selvregulering), som handler om de strategier, vi bruger til at opleve, regulere og udtrykke vores positive såvel som negative følelser.

Børn fødes ikke med evnen til at regulere sig selv, og børn har brug for voksne til at regulere behov såvel som følelser.

Personalet støtter børnene i at regulere deres følelser, da det har stor betydning for børnene på sigt. Vi bærer de strategier til følelsesregulering, vi tilegner os i barndom-men, med os gennem livet.

Børnene skal lære "viljestyret opmærksomhed", hvor det enkelte barn ikke bare bliver fanget af det, der sker omkring det, men også selv kan bestemme sig for, hvad det vil fokusere på.

Læringsmiljø

Læringsmiljøet tager udgangspunkt i at der arbejdes med den personlige alsidige udvikling hele dagen i dagtilbuddet.

Der tages udgangspunkt i de rutiner børnene møder hen over dagen

4.2 Social udvikling

Det pædagogiske læringsmål

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaet Social udvikling i beskrivelsen af temaet og to pædagogiske mål målrettet børn i aldersgruppen 0-5 år. De to pædagogiske mål er følgende:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes sociale udvikling? Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Social udvikling.
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogisk grundlag.
- Ses i samspil med øvrige læreplanstemaer.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte vores pædagogiske læringsmiljø, til fremme af børnenes sociale udvikling:

Sociale fællesskaber og relationer.

Børn udvikler deres sociale kompetencer i fællesskabet med andre børn og voksne. De vigtigste elementer i social kompetence er empati, evne til tilknytning og sociale færdigheder. For at der kan ske en udvikling, fordrer det, at børnene føler tillid og tryghed.

Relationen mellem personalet og børnene bygger på ligeværd, forståelse og indlevelse. Dette medvirker til, at børnene udvikler selvstændighed og får medbestemmelse, men også til, at børnene får forståelse for andre, og betydningen af at handle i fællesskabets- og hinandens interesse.

For at styrke børnenes sociale udvikling, er der stor fokus på deltagelse, indflydelse og empati. Alle tre områder er vigtige elementer, for at børnene kan indgå i sociale fællesskaber.

Personalets rolle

Personalet er opmærksomme på at veksle mellem at gå foran, ved siden af og bagved børnene, med henblik på at understøtte alle børnenes deltagelsesmuligheder i legefællesskaberne. Der tages udgangspunkt i børnenes perspektiv. Personalet møder børnene med positive forventninger, for at fremme børnenes gå-på-mod og positive forventninger til deres omverden. Børn er forskellige og skal mødes forskelligt i forskellige situationer. Der er derfor ikke altid samme vilkår for alle børn. Dette er med til at vise børnene, at der er flere muligheder for handlinger og måder at håndtere forskellige situationer på.

Tiltag

Personalet har fokus på, at børnene har mulighed for at udfolde sig i leg, i samarbejde med andre, og om at løse opgaver.

Personalet støtter børnene i at danne venskaber, så børnene lærer, hvordan de kan blive deltagende og være en del af en gruppe. Det er i fællesskabet med andre, at børnene oplever sig betydningsfulde og oplever det har en værdi i sig selv.

Personalet hjælper børnene til at iagttage andre børns leg, så de herigennem lærer, at afkode legenes formelle og uformelle regler, og komme med konstruktive legeudspil, der kan få dem med ind i legen og fastholde legen. Børnene lærer mange forskellige sociale omgangsformer ved at begå sig i hverdagslivet i dagtil-buddet.

Læringsmiljø

Der er fokus på, at læringsmiljøet understøtter børns lyst til at lege, udforske og eksperimentere, og der er mulighed for at være sammen med andre børn – både i større og mindre grupper.

4.3 Kommunikation og sprog

Det pædagogiske læringsmål

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaet Kommunikation og sprog skal tage udgangspunkt i beskrivelsen af temaet og to pædagogiske mål målrettet børn i aldersgruppen 0-5 år. De to pædagogiske mål er følgende:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes kommunikation og sprog? Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kommunikation og sprog.
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogisk grundlag.
- Ses i samspil med øvrige læreplanstemaer.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte vores pædagogiske læringsmiljø, til fremme af børnenes kommunikation og sprog:

Sproglig udvikling

Sproget udvikles gennem samspil og fælles aktiviteter, og udgangspunktet for dette er barnets eget udtryk, som besvares og gøres meningsfuldt.

Det samme gør sig gældende for kommunikationen med børn med multiple funktionsnedsættelser uden talesprog (*hovedsageligt børn fra specialafdelingen*), og børn som ikke kan udtrykke sig verbalt forståeligt på dansk (*hovedsageligt de små vuggestuebørn og de 2-sprogede børn*).

Kommunikation foregår på mange plan, bl.a. via kropssprog, billedsprog, skriftsprog, signaler, øjenkontakt, verbale ytringer, boardmaker og "tegn til tale".

Personalets rolle

Personalet er bevidste om, at de er rollemodeller, og har blik for det "brede" syn på sprog og kommunikation. Børn har brug for rollemodeller i deres sociale samspil med andre for at udvikle deres sproglige og kommunikative færdigheder. Personalet er opmærksomme på, hvad børnene er optagede af, så de kan tage udgangspunkt i dette i deres kommunikation.

Personalet er også, i forbindelse med børnenes sproglige udvikling, opmærksomme på deres sociale relationer. Der er fokus på, at den største kommunikation foregår nonverbalt, så børnene skal lære at aflæse "kroppens sprog".

Personalet har øje for de børn, der er tilbageholdende, og sikrer, at deres stemme bliver hørt.

Personalet har også blik for børnenes interesser, og omsætter denne opmærksomhed i sprogarbejde.

Tiltag

Der arbejdes med kommunikation og sprog i alle hverdagens rutinesituationer.

Børn lærer sprog gennem leg og i interaktion med andre børn. Det er derfor afgørende, at personalet understøtter børnenes leg sprogligt – både ved deltagelse og rammesætning.

Personalet sætter ord på de ting, de ser, og på de ting, der foregår i hverdagen. De udvider børnenes sprog ved at fortælle og lytte, og ved også at lade børnene fortælle og lytte.

Børn lærer, når det giver mening for dem.

Personalet har stor fokus på "turtagning" i forbindelse med børnenes sproglige og kommunikative udvikling. For at kunne føre en samtale, skal børnene have forståelse af "din tur – min tur" – både i forhold til at lytte og tale. Det er centralt, at børnene lærer principperne for samtalen, og øver sig i at **tale - vente - lytte - respondere**

For at styrke børnenes kommunikative evner, sprog og sprogforståelse, er personalet bevidste om at inddrage forskellige fokusområder.

Det kan eks. være:

1. Rollelege og lad-som-om-lege (*købmand, restaurant, osv.*) og lege, hvor personalet snakker om det, der leges: ("*Skal vi bygge et hus i Lego?*" - "*Hvis du finder de blå klodser, så finder jeg de røde.*")
2. Spil hvor der snakkes om regler og skiftes til at spille (turtagning)
3. Dialogisk læsning (*samtalelæsning*)
4. Fagtesange, rim og remser – gerne med understøttelse af visuelle ting.

For at optimere børnenes sproglige læring, søger personalet råd og sparring hos kommunens tale-hørekonsulent, når der er behov for at give et barn lidt ekstra.

Læringsmiljø

Der er fokus på, at læringsmiljøet giver børnene adgang til bøger, skriveredskaber og papir så børnene har let adgang til at "læse" og "skrive".

4.4 Krop, sanser og bevægelse

Det pædagogiske læringsmål

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaet Krop, sanser og bevægelse skal tage udgangspunkt i beskrivelsen af temaet og to pædagogiske mål målrettet børn i aldersgruppen 0-5 år. De to pædagogiske mål er følgende:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes krop, sanser og bevægelse? Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Krop, sanser og bevægelse.
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogisk grundlag.
- Ses i samspil med øvrige læreplanstemaer.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte vores pædagogiske læringsmiljø, til fremme af udviklingen af børnenes krop, sanser og bevægelse:

Børn er i verden gennem kroppen. (Merleau-Ponty, Løkken)

Dagtilbuddet har en vigtig rolle i forhold til bl.a. glæde ved at bevæge sig, da sunde bevægelsesvaner grundlægges i barndommen, og kan motivere til livslang bevægelse (Sundhedsstyrelsen 2011)

Kropslighed

Når der fokuseres på krop, sanser og bevægelse, lægges der op til et bredt sundhedsbegreb.

Kropslig dannelse handler om mere end bare kroppen. Det handler også om læring, udvikling, socialisering og identitetsdannelse. Kropslighed har betydning for barnets evne til at reflektere og forholde sig til verden – det er en hel central del af barnets dannelsesproces.

Personalets rolle

Personalet har fokus på, at barnet får mulighed for bevægelse, kreativitet og leg. Personalet er bevidste om, at børneinitierede lege fremmes af de voksne, som værner om børnenes initiativ, fantasi og virkelyst.

For at børn bliver "hele mennesker" skal de kunne mærke sig selv. Der arbejdes med at udforske- og udfordre i tryghed, hvilket er en vej til trivsel, og til at kunne mærke egne behov og grænser. Der veksles mellem spontane situationer, rutiner og planlagte aktiviteter – både børne- og vokseninitierede. Børnenes bidrag er her vigtige elementer i det pædagogiske arbejde. Personalet er ansvarlige for at tilrettelægge læringsmiljøet, så det giver grobund for børnenes udvikling til hele mennesker.

Tiltag

Der er særlig opmærksomhed rettet mod det pædagogiske læringsmiljø, for at sikre, at det understøtter, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres kropslighed - herunder

kendskab til kroppen gennem kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser, forskellige former for bevægelse, mimik, kropssprog, egne begrænsninger, robusthed og selvhjulpenhed.

Børnene skal bl.a. lære:

- biologiske dimensioner (*-Hvor er min albue? – Hvorfor banker mit hjerte?*)
- eksistentielle dimensioner (*– Hvem er jeg? – Hvad vil jeg være med til? – Hvad kan du? ... kan jeg også det?*)
- Der er fokus på aktivitet – både kravle, gå, løbe og hoppe (*- pulsen op, mærke sin styrke, udfordre sig selv*) og rolig kontakt til kroppen (*-mærke sig selv, hvile i sig selv*)
- Der arbejdes med udvikling af- og kendskab til, hvad vi kan bruge sanserne til. Vi snakker, lytter, smager og dufter i hverdagen. Det være sig når vi spiser, kommunikerer, eksperimenterer og opholder os ude i naturen.

Læringsmiljø

Der arbejdes med læringsmiljøet, så der skabes plads til bevægelse, både ude og inde. Der gives plads til risikofyldte lege.

Der arbejdes frem imod, at det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn **udforsker og eksperimenterer** med mange forskellige måder at bruge kroppen og sanserne på.

Læringsmiljø og børns læring og trivsel kan ikke ses adskilt.

4.5 Natur, udeliv og science

Det pædagogiske læringsmål

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaet Natur, udeliv og science skal tage udgangspunkt i beskrivelsen af temaet og to pædagogiske mål målrettet børn i aldersgruppen 0-5 år. De to pædagogiske mål er følgende:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhæng, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes natur, udeliv og science? Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Natur, udeliv og science.
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogisk grundlag.
- Ses i samspil med øvrige læreplanstemaer.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte vores pædagogiske læringsmiljø, til fremme af børnenes erfaringer med natur, udeliv og science:

Oplevelser i- og med naturen

Oplevelser i naturen udvikler børn følelsesmæssigt, mentalt og fysisk. Kropsligheden udvikles også i naturen, da den skaber mulighed for andre kropslige udfoldelser end indendørs. Det er oplevelser, barnet tager med sig frem i tiden.

Natur, udeliv og science er et tema, som rummer rig mulighed for leg, læring og udvikling. Mangeartede naturoplevelser skaber grundlag for børns forståelse af deres omverden, og en senere stillingtagen til eks. miljøspørgsmål, samt en interesse for- og en viden om naturen.

Når børn færdes udendørs udvikles deres krop og sanser samtidig med, at deres nysgerrighed og følelsesregister udfordres. (DCUM)

Personalets rolle

Personalet sikrer, at børnene får mulighed for at opleve glæden ved at være i naturen på forskellige årstider, og at de herigennem udvikler respekt for natur og miljø.

Personalet arbejder derfor målrettet på:

- At børnene oplever fortrolighed og glæde ved at være i naturen.
- At børnene lærer naturen at kende med alle sanser, og oplever den som kilde til og rum for leg, oplevelse, udforskning og viden – både forår, sommer, efterår og vinter.
- At børnene tilegner sig mange forskellige erfaringer med naturen, naturfænomener og miljø.

Personalet ved ikke altid alt om alle naturfænomener, og kender heller ikke altid alle svar og nuancer på forhånd - **derfor** er de voksne nysgerrige, og går på opdagelse **sammen med børnene**. De griber det, børnene er særligt optagede af, og søger ny viden sammen med børnene.

Der søges oplevelser, inspiration og viden i fællesskab – bl.a. via IT-platforme (science)

Tiltag

Der er mange måder at tilegne sig naturen og naturfænomener på. Her er nogle eksempler:

- Kan vi bevæge os på samme måde som en snegl, en edderkop, en frø, en larve eller sommerfugl?
- Besøge et rensningsanlæg og et vandværk.
- Se på krible-krable-dyr i skoven eller et vandhul.
- Bygge huler.
- Grave huller.
- Undersøge en fuglerede der er faldet ned.
- Smage på bær.
- Se på små dyr under barken på væltede træer.
- Samle forskellige frø i naturen og få dem til at spire.
- Se, hvilke planter, der kommer op, og hvilke dyr, der spiser dem. Kan vi spise dem?
- Måle, hvor meget vand, der bruges, hvis man lader det løbe, mens man tæller til 10.
- Hvad sker der med is, når det bliver varmt?
- Samle affald og snakke om miljø og bæredygtighed.
- Hvordan er det at hoppe i en vandpyt.
- Hvad sker der når årstiderne skifter?
- Holde begravelse for en mus.
- Eksperimenter med naturfænomener – eks. hvor lang tid tager det for vand at fordampe/fryse til is ect.

Læringsmiljø

Personalet understøtter børnenes nysgerrighed og oplevelser i naturen ved at stille forskellige materialer og redskaber, som fx forstørrelsesglas, kikkerter, glas, sorteringsbakker eller billeder til rådighed i dagtilbuddet.

Ved at placere redskaberne synligt og tilgængeligt i dagtilbuddet, er det lettere at bruge dem i dagligdagen.

To tilgange til børns læring og viden om sammenhænge i naturen:

Forskning peger på to forskellige tilgange til at arbejde med børns læring og viden om sammenhænge i naturen. Den første tilgang fokuserer på at understøtte børnenes viden, fx ved at lære dem om begreber, der understøtter deres forståelse for miljø og klima (fx forurening) eller ved at lære dem fakta om dyr og planter. Den anden tilgang ser børnene som "forandringsagenter", som selv skal være med til at sikre en bæredygtig fremtid. Her er der fokus på at styrke børnenes følelse af handlekraft og deres oplevelse af at kunne gøre en forskel for deres omgivelser. Derigennem kan børnene påvirkes til selv at handle bæredygtigt. Det kan fx ske ved at inddrage børnene i affaldssortering eller i at tage vare på fisk i et akvarium.

(Är-Iemalm-Hagsér, 2013)

4.6 Kultur, æstetik og fællesskab

Det pædagogiske læringsmål

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaet Kultur, æstetik og fællesskab skal tage udgangspunkt i beskrivelsen af temaet og to pædagogiske mål målrettet børn i aldersgruppen 0-5 år. De to pædagogiske mål er følgende:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andre kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes kultur, æstetik og fællesskab? Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kultur, æstetik og fællesskab.
 - Tager udgangspunkt i det fælles pædagogisk grundlag.
 - Ses i samspil med øvrige læreplanstemaer.
-

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte vores pædagogiske læringsmiljø, til fremme af børnenes erfaringer med natur, udeliv og science:

Oplevelser i- og med naturen

Oplevelser i naturen udvikler børn følelsesmæssigt, mentalt og fysisk.

Kropsligheden udvikles også i naturen, da den skaber mulighed for andre kropslige udfoldelser end indendørs.

Det er oplevelser, barnet tager med sig frem i tiden.

Natur, udeliv og science er et tema, som rummer rig mulighed for leg, læring og udvikling. Mangeartede naturoplevelser skaber grundlag for børns forståelse af deres omverden, og en senere stillingtagen til eks. miljøspørgsmål, samt en interesse for- og en viden om naturen.

Når børn færdes udendørs udvikles deres krop og sanser samtidig med, at deres nysgerrighed og følelsesregister udfordres. (DCUM)

Personalets rolle

Personalet sikrer, at børnene får mulighed for at opleve glæden ved at være i naturen på forskellige årstider, og at de herigennem udvikler respekt for natur og miljø.

Personalet arbejder derfor målrettet på:

- At børnene oplever fortrolighed og glæde ved at være i naturen.
- At børnene lærer naturen at kende med alle sanser, og oplever den som kilde til og rum for leg, oplevelse, udforskning og viden – både forår, sommer, efterår og vinter.
- At børnene tilegner sig mange forskellige erfaringer med naturen, naturfænomener og miljø.

Personalet ved ikke altid alt om alle naturfænomener, og kender heller ikke altid alle svar og nuancer på forhånd - derfor er de voksne nysgerrige, og går på opdagelse sammen med børnene. De griber det, børnene er særligt optagede af, og søger ny viden sammen med børnene.

Der søges oplevelser, inspiration og viden i fællesskab – bl.a. via IT-platforme (science)

Tiltag

Der er mange måder at tilegne sig naturen og naturfænomener på. Her er nogle eksempler:

- Kan vi bevæge os på samme måde som en snegl, en edderkop, en frø, en larve eller sommerfugl?
- Besøge et rensningsanlæg og et vandværk.
- Se på krible-krable-dyr i skoven eller et vandhul.
- Bygge huler.
- Grave huller.
- Undersøge en fuglerede der er faldet ned.
- Smage på bær.
- Se på små dyr under barken på væltede træer.
- Samle forskellige frø i naturen og få dem til at spire.

Se, hvilke planter, der kommer op, og hvilke dyr, der spiser dem. Kan vi spise dem?

- Måle, hvor meget vand, der bruges, hvis man lader det løbe, mens man tæller til 10.
- Hvad sker der med is, når det bliver varmt?
- Samle affald og snakke om miljø og bæredygtighed.
- Hvordan er det at hoppe i en vandpyt.
- Hvad sker der når årstiderne skifter?
- Holde begravelse for en mus.
- Eksperimenter med naturfænomener – eks. hvor lang tid tager det for vand at fordampe/fryse til is ect.

Læringsmiljø

Personalet understøtter børnenes nysgerrighed og oplevelser i naturen ved at stille forskellige materialer og redskaber, som fx forstørrelsesglas, kikkerter, glas, sorteringsbakker eller billeder til rådighed i dagtilbuddet.

Ved at placere redskaberne synligt og tilgængeligt i dagtilbuddet, er det lettere at bruge dem i dagligdagen.

To tilgange til børns læring og viden om sammenhænge i naturen:

Forskning peger på to forskellige tilgange til at arbejde med børns læring og viden om sammenhænge i naturen. Den første tilgang fokuserer på at understøtte børnenes viden, fx ved at lære dem om begreber, der understøtter deres forståelse for miljø og klima (fx forurening) eller ved at lære dem fakta om dyr og planter. Den anden tilgang ser børnene som "forandringsagenter", som selv skal være med til at sikre en bæredygtig fremtid. Her er der fokus på at styrke børnenes følelse af handlekraft og deres oplevelse af at kunne gøre en forskel for deres omgivelser. Derigennem kan børnene påvirkes til selv at handle bæredygtigt. Det kan fx ske ved at inddrage børnene i affaldssortering eller i at tage vare på fisk i et akvarium.

(År-lemalm-Hagsér, 2013)

Kultur, æstetik og fællesskab

"Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

I Børnenes Univers Grindsted Syd arbejder vi med følgende, for at understøtte vores pædagogiske læringsmiljø, til fremme af udviklingen af børnenes oplevelse af- og kendskab til kultur, æstetik og fællesskab:

"Kultur, æstetik og fællesskab" handler både om en kunstnerisk, skabende tænkning, der aktiverer sanser og følelser, samt om de kulturelle rødder og værdier, barnet har og tilegner sig i hverdagslivets arenaer.

Det er igennem kultur, at barnet møder nye sider af sig selv, får mulighed for at udtrykke sig på mangfoldige måder, og forstår andre børn og voksne samt omverdenen.

At beskæftige sig med børn i en kulturel antropologisk/æstetisk optik betyder at se på børn som kulturbærende og kulturskabende. Den giver en indsigt som kan supplere, præcisere og måske korrigere et pædagogisk og udviklingspsykologisk perspektiv. (Beth Junker, 2013 "Børn & kultur i Norden")

Kultur og fællesskab i en pædagogisk kontekst med børn handler om:

Dannelse

Pædagogisk norm ved valg af indhold i opdragelse og en social norm, der udpeger en bestemt adfærd, væremåde, opførsel og viden som dannet.

Baggrunde

Børn kommer fra forskellige baggrunde og lande og skal lære om mangfoldighed.

Identitet

Kendskab til egen familie og de ting der former "mig" som person.

Historie

Hvad kendetegner nutiden i forhold til datiden.

Normer

Forventninger til retningslinjer og standard for adfærd.
Normer benyttes til at opretholde fællesskabets stabile samværs måder.

Sædvaner

Måder at håndhæve traditioner og ritualer – eks. fejring af jul ect.

Værdier

At forankre **værdier** der kan fungere **som rettesnor** for, at barnet kan handle på en **hensynsfuld, demokratisk og respektfuld** måde i **fællesskaber** med andre.

Æstetik og fællesskab i en pædagogisk kontekst med børn handler om:

Børns sanselige væren

Det er sådan de møder verden. Æstetiske erfaringer er derfor grundlæggende for at lære sprog, om kulturen, naturen og sociale omgangsformer.

Læring:

Æstetiske læreprocesser. En særlig form for (ikke logisk og ikke sproglig) læring og erkendelse, som er forbundet med sanser, følelser og fornemmelser. At sanselige oplevelser og udtryksformer kan give adgang til læring, refleksion, nytænkning.

Pædagogens æstetiske perspektiv på børn:

Er kendetegnet ved en optagethed af barnets perspektiv. En antropologisk børnekulturel tilgang. En lydhør, undrende og undersøgende indstilling, som har meget tilfælles med den indstilling, som forskeren må have for at skabe ny viden. Her kommer bl.a. den digitale opsøgning af viden i spil.

Personalets rolle:

Personalet sikrer, at børnene lærer om kultur og æstetik. Begreberne inddrages i hverdagens aktiviteter og indretning af læringsmiljø.

Der er fokus på, at børnene får mulighed for at definere deres egen kulturelle ståsted og kendskab til egne kulturelle rødder. Børnene lærer om andre kulturer, og lærer at give- og tage plads i et fællesskab.

Tiltag

Børnene bliver - med baggrund i dansk kulturforståelse – inddraget i aktiviteter som lærer dem om det samfund vi lever i – et samfund som også præges af udenlandske kulturforståelser.

Der arbejdes med teater, sang, musik og der arbejdes med traditioner i forhold til danske højtider - eks. jul og påske.

Personalet giver impulser (-herunder sanselige) i hverdagen, i nærkulturen, i kunst og i kulturoplevelser. De tilrettelægger hverdagens læringsmiljøer, så de indbyder til legende, afprøvende, undersøgende - og eksperimenter med materialer, redskaber og genstande.

Børnene lærer om "det skønne" og det "hæslige" og det aspekt af kunsten, som angår både det sanselige og det kunstmæssige.

Der arbejdes med formdannelse og sanselige udtryk.

Personalet har fokus på at udvikle fællesskabet og den almene praksis, så det sikrer alle børn mulighed for tilstedeværelse og aktiv deltagelse i aktiviteter og samspil. Personalet drøfter løbende, hvordan børnefællesskabet støttes, hen over hele dagen, i forhold til såvel kulturelle som æstetiske udtryk (det de ser) og indtryk (det vi sanser).

Læringsmiljø

Værksteder og grupperum indrettes med indbydende, spændende materialer, som inspirerer børn til fordybelse, undersøgelse, kreativitet og æstetiske oplevelser. Rummet tænkes som en tredje pædagog og skal ligesom pædagogerne være med til at understøtte alle børns sanser.

Der er fokus på, at der ikke er for mange sanseindtryk, men at læringsmiljøet udstråler harmoni og ro.

5 EVALUERINGSKULTUR

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø. Hermed forstås, at det pædagogiske personale og ledelsen løbende forholder sig reflektivt til, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Hvad siger loven?

- Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø.
- Lederen er ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål og herunder en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.
- Evalueringen skal offentliggøres.
- Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen.

Dagtilbudslovens § 9, stk. 2 og 3.

5.1 Evalueringskultur

Howdan skaber vi en evalueringskultur, som udvikler og kvalificerer vores pædagogiske læringsmiljø? Det vil sige, hvordan dokumenterer og evaluerer vi løbende vores pædagogiske arbejde, herunder sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og de tolv pædagogiske mål?

I Billund Kommune arbejder vi med refleksion, opfølgning og feedback i professionelle læringsfællesskaber.

Evalueringskulturen udgøres både af uformelle hverdagevalueringer i forbindelse med det pædagogiske arbejde samt mere formelle og systematiske evalueringer, hvor der gøres brug af evalueringsredskaber som fx pædagogisk analyse, aktionslæring, SM(i)TTE, GLK (Gjort, Lært og Klogt at gøre) samt vurderinger og kortlægninger af læringsmiljøet. De formelle og systematiske evalueringer tager afsæt i dokumentation af processer og resultater i det pædagogiske arbejde.

De uformelle hverdagevalueringer samt de formelle og systematiske evalueringer benyttes i et samspil.

Vi har både et formativt (proces), summativt (leverancer og resultater) samt generativt (læring) fokus i evalueringerne. Derudover har vi fokus på sammenhængen mellem læringsmiljøet i dagtilbuddene og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evalueringerne har både et tilbageskuende blik, hvor hidtidig løsning af kerneopgaven vurderes samt et fremadrettet perspektiv, hvor der med afsæt i evalueringerne følges op, og den pædagogiske praksis justeres og forbedres.

Vi er opmærksomme på at inddrage relevante perspektiver i evalueringer, såsom børne- og forældreperspektivet samt leder og medarbejderperspektiver.

Børnenes Unvers Grindsted Syd:

Når der skal evalueres, kigges der på, hvad der karakteriserer den måde, det pædagogiske læringsmiljø organiseres på i forhold til at det understøtter leg, læring, aktiviteter og rutiner. Der tages bl.a. udgangspunkt i resultatet fra Hjernen og Hjertet, hvor der identificeres, hvad der fungerer godt, og hvad der fungerer dårligt. Resultatet af data giver udgangspunkt for nye mål og tiltag og efterfølgende evaluering. Det er en cirkulær proces.

Når der evalueres, veksles der mellem GLK og SMTTE, sammenholdt med den didaktiske tilgang. Der benyttes også DPU, når evalueringen omhandler et specifikt barn.

Metoden til fremadrettet evaluering er under udvikling i BUGS.

Vi har blik for, hvilke pædagogiske overvejelser der ligger til grund for den måde, vi organiserer vores pædagogiske læringsmiljø på, og spørger os selv om, hvordan vi ved, at vores antagelser holder stik.

Vi er undersøgende på, hvad børnene får ud af vores måde at organisere det pædagogiske læringsmiljø på, og hvordan vores faglige kompetencer matcher vores mål om at skabe et trygt og stimulerende læringsmiljø. Vi er undersøgende på, om vi er fagligt klædt på til den udvikling der kalder på os.

BUGS - egen refleksion

Der tages udgangspunkt i materiale fra EVA, hvor pædagogisk dokumentation indgår i analyser og refleksioner af sammenhængen mellem den pædagogiske praksis og børns trivsel, dannelse, udvikling og læring.

EVA beskriver det således:

Gør formål med evaluering tydelig.

- Tag udgangspunkt i, hvordan det pædagogiske læringsmiljø hænger sammen med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.
- Undersøg dét som I undrer jer over.
- Sæt evalueringsarbejdet i system, og udvikl jeres egen evalueringspraksis.

Dokumentér med fokus på læringsmiljø og fælles refleksion.

- Dokumentér både det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring systematisk og med fokus på formålet med jeres evaluering.
- Se både på børnenes læreproces og på det børnene lærer.
- Inddrag børnenes perspektiver.
- Skab rum for analyse og refleksion i tryk dialog med kolleger.

Analysér jeres dokumentation, og sæt retning for jeres fremtidige praksis.

- Gå sammen med kolleger om at analysere jeres nye viden om læringsmiljøet
- Hold fokus på jeres oprindelige formål med evalueringen.
- Beskriv hvad I vil gøre anderledes, og evaluér løbende jeres nye tiltag.

Didaktik

Der arbejdes ud fra en didaktisk organisationsforståelse, hvor pædagogernes handlingsrum er udspændt mellem 4 poler:

- Den enkeltes tanker, følelser, og pædagogiske grundforestillinger (usynlige tanker, følelser)

- Relationelle og adfærdsmæssige faktorer (synlige handlinger)
- Kulturelle aspekter (usynlige lokale koder for det gode, det mulige og det normale)
- Organisatoriske mål (sprogliggjorte og eksplicit beskrevne værdier og visioner)

Personalet navigerer altså mellem, på den ene side den **enkelte og fællesskabet**, og på den anden side, **hvad man kan se, og hvad man ikke kan se**.

Didaktisk kategori:

- Barnets forudsætninger og evner

Uddybning af didaktisk kategori:

- Hvem skal lære?
- Barnets præferencer og potentiale for læring.

Didaktisk kategori:

- Læreplansmål og aktiviteter

Uddybning af didaktisk kategori:

- Mål for konkret læring
- Barnets involvering og medinddragelse i aktiviteten.

Didaktisk kategori:

- Niveau og tempo

Uddybning af didaktisk kategori:

- Sværhedsgraden af de konkrete aktiviteter.
- Den tid der er til løsning af opgaven.

Didaktisk kategori:

- Organisering af dagen

Uddybning af didaktisk kategori:

- Af hvem skal der læres?
- Hvornår skal der læres?
- Med hvem skal der læres?
- Planlægning i forhold til dagtilbuddets struktur og hvordan dagen er sammensat og bygget op.

Didaktisk kategori:

- Læringsarena og læringsmidler

Uddybning af didaktisk kategori:

- Hvor skal der læres?
- Hvornår skal der læres?
- De steder (lokalitet) hvor læringen skal ske.
- De redskaber der kan benyttes i læringsprocessen.

Didaktisk kategori:

- Arbejds måder og metoder

Uddybning af didaktisk kategori:

- Pædagogens rolle.
- Ved hjælp af hvad skal der læres?
- Hvornår skal der læres?
- Den pædagogiske metode der bruges til at danne ramme om aktiviteten. (projekt, video m.v.)

Didaktisk kategori:

- Vurdering / Evaluering

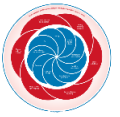
Uddybning af didaktisk kategori:

- Hvad skal evalueres?
- Hvordan måles læringsudbyttet af aktiviteten?

Disse syv didaktiske kategorier er ikke statiske. De er tænkt som parametre, der løbende kan justeres med henblik på at skabe differentierede læringsmiljøer. Dette dynamiske forhold til praksis er ikke kun den enkelte pædagog's ansvar; det er alle pædagogiske medarbejders ansvar.

Når vi evaluerer i BUGS foregår det ofte i 2 niveauer:

- Del-evalueringer – Som er en løbende evaluering, hvor der er mulighed for at stoppe op og justere og tilpasse processen.
- Slut-evaluering – Hvor der kigges tilbage på hele processen, og der kigges efter pejlemærker for fremtidig proces.

5.2 Evaluering af arbejdet med den pædagogiske læreplan

Hvordan evaluerer vi arbejdet med den pædagogiske læreplan, som skal foretages mindst hvert andet år?

Der er endnu ikke oprettet en refleksion.

6 UDVIKLINGSPLANER

Søndervold Krop & Natur har ikke oprettet udviklingsplaner til denne læreplan.